

Калита Т.А.

ЕФЕКТИВНІ НАПРЯМИ АКТИВІАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КРЕДИТУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено фінансово-економічний стан агропідприємств, проаналізовано основні показники економічної ефективності їхньої діяльності. Простежено вплив банківського інвестиційного кредитування на рентабельність та прибуток підприємств АПК в Україні.

Ключові слова: *інвестиційне кредитування, рентабельність, прибуток, сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, ефективні напрями активізації.*

Калита Т.А.

ЭФФЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ АКТИВИЗАЦИИ ИНВЕСТИЦИОННОГО КРЕДИТОВАНИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье исследовано финансово-экономическое состояние агропредприятий, анализируются основные показатели финансово-экономической эффективности их деятельности. Прослеживается влияние объемов банковского инвестиционного кредитования на рентабельность и прибыль предприятий АПК в Украине.

Ключевые слова: *инвестиционное кредитование, рентабельность, прибыль, сельскохозяйственные предприятия, фермерские хозяйства, эффективные направления активизации.*

Kalita T.A.

EFFECTIVE DIRECTIONS OF ACTIVAION INVESTMENT CREDITING OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

This article explores the financial and economic situation of agricultural enterprises, analyzes the main indicators of economic efficiency of their activities. It

traces the impact of bank lending for investment return and profit agricultural enterprises in Ukraine.

Keywords: *investment lending, profitability, profit farms, farms, enhance effective directions.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки агросектор стає все більш привабливим для банківського інвестиційного кредитування. Інвестиційні позички є альтернативним і водночас найвигіднішим джерелом фінансування агропромислових підприємств порівняно з іншими, адже власних коштів для ефективного та безперервного виробництва не вистачає. Тому нині в Україні спостерігається зростання обсягів фінансування банками АПК, але воно недостатнє.

Продукція сільськогосподарського виробництва є найбільш стратегічним товаром, що експортується з України. В аграрній сфері зосереджено близько 30 % основних виробничих фондів, залучено третину загальної чисельності тих, хто працює в економіці, виробляється більше третини валового внутрішнього продукту (ВВП), формується 70 % роздрібного товарообігу. У контексті інтеграції України до світового економічного простору неможливо обійтися без трансформаційних процесів на фінансовому ринку, які сприятимуть вдосконаленню механізму інвестиційного кредитування комерційними банками сільськогосподарської сфери. Через великі ризики агрокредитів банківські установи з недовірою ставляться до цього виду інвестиційних позичок. Зазначимо, що дослідження такого виду банківського фінансування потребують пошуку ефективних практичних напрямів вирішення цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У наукових працях багатьох вітчизняних вчених, таких, як Ю.Коваленко, О.Ляхова, Т.Майорова, І.Матвієнко, Б.Пшик, А.Пересада, висвітлено питання розвитку застосування банками інвестиційного кредитування. Вивченням проблеми розширення та вдосконалення

банківського агрокредитування займалися І.Барановський, В.Березовик, А.Гідулян, О.Гудзь, Б.Дадашев, А.Ісаян, Т.Майорова, О.Малій, О.Непочатенко, Б.Пасхавер, П.Саблук, О.Шанін, та ін. Різні аспекти державного регулювання фінансування сільськогосподарської галузі досліджували А.Головчук, В.Горьовий, В.Збарський, О.Маслак, Д.Семенда та ін.

Незважаючи на те, що питання вдосконалення механізму банківського кредитування агропідприємств широко висвітлено у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, дослідження шляхів активізації банківського агрокредитування залишається актуальним.

Мета статті – вивчення фінансово-економічного стану агропромислових підприємств і встановлення взаємозалежності між обсягами кредитування й основними показниками ефективності їхнього економічного розвитку; встановлення причин недостатнього фінансування банками підприємств агропромислового комплексу (АПК) та визначення ефективних напрямів активізації такого виду фінансування.

Виклад основного матеріалу. Для підприємств агропромислового комплексу недостатнє фінансування є значною перешкодою для розвитку нашої країни як лідера сільськогосподарської продукції на світовому ринку. За статистичними даними Міністерства аграрної промисловості України для проведення осінніх польових робіт у 2016 році агропідприємства залучили 3,7 млн. грн., що складає 41% від потреби у фінансуванні їхньої діяльності [4].

Необхідність здійснення інвестицій у сільське господарство становить собою об'єктивний процес, зумовлений особливостями сільськогосподарського виробництва. Тому найпривабливішим методом фінансування інвестиційних проектів є самофінансування, яке здійснюється лише за рахунок власних внутрішніх коштів підприємства, до яких належить: чистий прибуток; амортизаційні відрахування; страхові суми відшкодування збитків; іммобілізовані надлишки основних та оборотних коштів, нематеріальних активів тощо. Такий метод фінансування передбачає можливість підприємства не тільки відшкодовувати затрати, а й здійснювати за рахунок отриманого

прибутку матеріальне стимулювання працівників, вирішувати питання соціального розвитку і, головне, здійснювати розширене відтворення та розвиток підприємства [6]. Велика витратність сільськогосподарської сфери веде за собою недостачу власних коштів на фінансування подальшої діяльності та розвитку підприємств даного галузі. Тому і виникає гостра необхідність у додатковому фінансуванні за рахунок банківських інвестиційних позичок.

На нашу думку, однією з вагомих проблем є те, що банки переважно працюють з великими агрохолдингами, оскільки аграрії малого та середнього бізнесу (МСБ) з недовірою ставляться до розширення виробництва за допомогою позикових коштів. Причиною цього є завищена ціна кредитування, невпевненість у майбутньому через валютні коливання, військову загрозу та економічну нестабільність. Якщо взяти загальну кількість зареєстрованих агропромислових підприємств в Україні, то 86 % – це ті, у кого менше 500 га землі, але тільки 2 % з них кредитуються комерційними банками.

Дослідження сучасного стану банківського кредитування агропідприємств дозволило виявити в ньому позитивні та негативні тенденції, що дало можливість виокремити напрями активізації агрокредитування.

Слід зауважити, що частка агрокредитів серед інших кредитів, виданих комерційними банками України, є дуже малою. За період 2012-2016 рр. спостерігається дуже незначна позитивна тенденція у її зростанні серед інших кредитів (0,71%) (табл. 1).

Також спостерігається зменшення обсягів кредитування фермерських господарств, сільськогосподарських виробничих та обслуговуючих кооперативів. Динаміка видачі кредитів таким агропідприємствам є нисхідною (-1,27%). Але незважаючи на те, що за досліджуваний період простежується незначна тенденція до збільшення прострочених кредитів у цій галузі (2,78%), є й позитивні показники, які відображають зменшення їхньої частки (9,52%) у загальному показнику сумарного портфеля прострочених кредитів (23,3%) більше ніж у 2 рази (таб.1). За останні роки гучні дефолти великих

агрохолдингів («Мрія», «ТАКО», «Агротон») не позначилися на обслуговуванні кредитів позичальниками-аграріями.

Таблиця 1

Обсяги виданих комерційними банками України кредитів за видами економічної діяльності: сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство

n/n	Рік	2012		2013		2014 р.		2015 р.		2016 р.		Приріст, зменшення, %
1	Усього виданих кредитів, млн. грн.	605425		691903		778841		787795		822114		
2	Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство, млн. грн./ %	36488	6,03	43534	6,29	55335	7,1	48425	6,15	55374	6,74	0,71
3	Кредити фермерським господарствам, с/г виробничим кооперативам, с/г обслуговуючим кооперативам, млн. грн., %	1925	5,27	2322	5,33	2346	4,24	2211	4,54	2251	4,07	-1,27
4	Усього прострочених кредитів, млн. грн., %	51962	8,58	51427	7,43	95324	12,24	157057	19,92	191814	23,33	14,72
5	Прострочені кредити сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство, млн. грн., %	2462	6,74	2467	5,67	6040	10,92	5893	12,17	5273	9,52	2,78

Джерело: розраховано автором за даними Національного банку України [Електронний ресурс].-Режим доступу:

[https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1\[4\]](https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1[4])

Для того, щоб знайти причини недовіри банків до сільськогосподарських виробників, проаналізуємо їхні фінансові та економічні показники. Ступінь прибутковості підприємства з використання ресурсів або рівень витрат характеризує один із основних фінансових показників – рентабельність.

Рівень рентабельності (збитковості) виробництва сільськогосподарської продукції – показник, розрахований як відношення прибутку (збитку) від реалізації продукції сільськогосподарського господарства до всіх витрат на її

виробництво та реалізацію.

Рівень рентабельності виробництва підприємствами продукції сільського господарства має нестійку динаміку (рис. 1).

За період 2011-2013 рр. спостерігається різкий спад рентабельності агропідприємств (з 32,3% до 11,3%), а період 2013-2015 рр. позначився швидким зростанням цього показника (з 11,3% до 50,6%, майже у 5 разів).

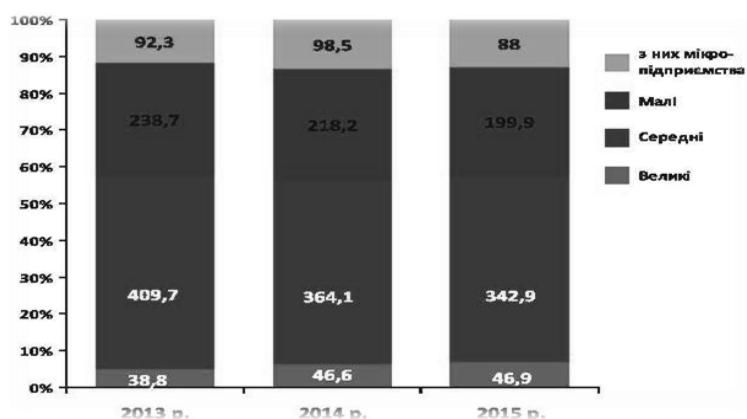
Джерело: офіційний сайт Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua[5]

Рис. 1 Рівень рентабельності виробництва продукції сільського господарства за період 2010 –2016 рр.

Відсотки за банківськими кредитами підприємствам агропромислового комплексу також є нестабільними та щорічно змінюються: за 2011–2013 рр. вони становлять 25%-20%, а в 2013-2015 рр. – 20%-33%. У кризові роки в економіці простежуються пікові показники відсоткових значень: 2009р. – 39 %, 2010 р. – 38%, 2014р. – 30%. Зазначимо, що вплив зміни ціни інвестиційних кредитів на рентабельність підприємств АПК та взаємозалежність цих показників не простежується. Навпаки, у період зменшення ставок за кредитами (період 2011-2013рр.) відбувається зниження рентабельності підприємств, а в період їх підвищення (2013-2015рр.) – стрімке зростання (рис.1).

Отже, великі відсоткові ставки не впливають на попит щодо інвестиційних кредитів в агропромисловій сфері.

Зниження ефективності підприємств зазначеної сфери в 2011-2013 рр. зумовлено «застійними» економічними процесами на макрорівні нашої країни. Негативною тенденцією в цей період є зменшення кількості працівників в аграрному секторі України на 5,1%. Скорочення працівників найменше торкнулося великих фермерських підприємств (0,5%), на усіх інших кількості працівників зменшилася на 1,2%. Така статистика яскраво демонструє вкрай негативний вплив рівня безробіття на рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції в Україні [8].

Джерело офіційний сайт Державної служби статистики України:[Електронний ресурс].- Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua[5]

Рис. 2 Розподіл сільськогосподарських підприємств України за кількістю працівників та їх часткою в усій структурі

Незважаючи на політичну ситуацію в країні, початок АТО на сході країни, у 2014 році починається бурхливий підйом рентабельності агропідприємств (за 2014-2015рр. приблизно в 2 рази, відповідно по роках на 18,1% та 21,4 %). На підвищення ефективності діяльності агропідприємств у ці роки мало вагомий вплив збільшення обсягу виданих інвестиційних кредитів і, як наслідок, підвищення обсягів виробленої с/г продукції (табл.2).

Варто зауважити, що динаміка обсягів с/г продукції протягом 2010-2016 рр. має нестійкий характер. Це пояснюється такими притаманними цій галузі факторами, як урожайність, стихійні лиха, кліматичні зміни та

макроекономічними чинниками – зниження ціни продажу с/г продукції на міжнародному ринку внаслідок девальвації національної валюти та інфляції.

2016 рік характеризується поступовим зниженням обсягів приросту прибутку відносно 2015 (табл.3).

Таблиця 2

Індекси сільськогосподарської продукції господарств усіх категорій

<i>Рік</i>	<i>Сільськогосподарська продукція, %</i>	<i>Рослинництво, %</i>	<i>Тваринництво, %</i>
2010	98,5	95,9	103,4
2011	119,9	130,4	101,3
2012	95,5	91,9	103,9
2013	113,3	117,9	104,0
2014	102,2	103,2	99,7
2015	95,2	94,8	96,3
2016	106,3	109,9	98,0

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України:[Електронний ресурс].-Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua[5]

Зауважимо, що в цілому спостерігається позитивна стабільність, але за деякими напрямками кредитування є негативні результати. Це вирощування картоплі, великої рогатої худоби та збільшення обсягів м'яса свиней, овець, кіз і виробництва вовни.

Рентабельність виробництва 2016 року складалася під впливом суттєвого зростання собівартості більшості видів продукції (на 11–38%) на фоні значно повільнішого зростання цін реалізації сільськогосподарської продукції, яке у 2016 році складало 109 %, а з продукції тваринництва – лише 101,7%. Собівартість зменшилася лише з виробництва вовни (на 10,3%), але зросла по сої (на 1%).

Отже, забезпечення рентабельного виробництва сільськогосподарської продукції і надалі залежатиме від цінової кон'юнктури та стримування зростання собівартості продукції.

Залучення позикових коштів дозволяє суттєво розширити обсяг господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективне використання власного капіталу, прискорити формування цільового

фінансування, однак без виваженої адекватної оцінки ефективності здійснюваних кредитних вкладень економічна сутність кредитування втрачає сенс.

Таблиця 3

**Собівартість і рентабельність виробництва підприємствами
продукції сільського господарства**

	Собівартість виробництва 1 ц продукції сільського господарства, грн		Рівень рентабельності (збитковості) виробництва сільськогосподарської продукції, %	
	2016	у % до 2015	2016	2015
Продукція рослинництва і тваринництва	x	x	37,3	45,6
Продукція рослинництва	x	x	44,3	50,6
Зернові та зернобобові культури	214,5	119,8	37,7	43,1
Насіння соняшнику	451,2	124,6	61,9	80,5
Соя	507,8	101,0	51,8	38,6
Ріпак	547,7	132,6	45,0	44,3
Цукрові буряки (фабричні)	65,3	112,6	24,2	28,2
Картопля	217,1	111,7	-3,2	24,2
Овочі відкритого ґрунту	156,6	105,4	19,4	47,5
Інша продукція рослинництва	x	x	27,2	31,7
Продукція тваринництва	x	x	7,7	22,1
Велика рогата худоба на м'ясо	3231,1	111,1	-24,9	-17,9
Свині на м'ясо	2246,8	112,3	-4,6	12,7
Вівці і кози на м'ясо	3793,5	121,9	-35,3	-29,6
Птиця на м'ясо ¹	1319,5	112,1	4,9	-6,1
Молоко	432,8	122,6	18,4	12,6
Яйця курячі, 1000 шт	1077,5	138,2	0,6	60,9
Вовна	3170,7	89,7	-31,8	-61,9
Інша продукція тваринництва	x	x	70,2	67,3

Джерело: офіційний сайт Державної служби статистики України: [Електронний ресурс].-
Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua[5]

Власне у самій суті кредиту міститься об'єктивна необхідність ефективного використання позичених коштів, оскільки вони мають бути не лише збережені позичальником, але й повернуті з приростом, який утворює частина загального приросту всієї авансованої у виробництво вартості.

В ефективному використанні кредитних вкладень зацікавлені обидві сторони кредитного процесу. Рушійним моментом існування кредитних відносин є отримання додаткового прибутку кожним із суб'єктів кредитування. Тому в процесі оцінки ефективності кредитних відносин необхідним є правильне визначення результату, що отримується від залучення і

використання коштів[3].

Акцентуємо, що всі пошуки напрямів підвищення активізації кредитування агропідприємств повинні бути спрямовані на знаходження ефективних методів зниження витрат на собівартість продукції, логістики останніх та зниження ступеня невизначеності сільськогосподарської сфери, встановлення взаємодовіри між банками й аграріями.

Ступінь невизначеності сільськогосподарської галузі, або ризику, які виникають при кредитуванні агропідприємств, – характерна риса цієї сфери, тому повністю їх уникнути неможливо. У процесі господарської діяльності їх можна знизити збором інформації (використовуючи методи аналізу, підтвердження неофіційної інформації, з'ясовуючи причини, види та наслідки невизначеності для підприємства), а також її акумуляцією та прогнозуванням можливих ситуацій (зберігання інформації та її розширення, розробка моделей, адекватних ситуаціям, що мають місце [1]. Таку діяльність, на нашу думку, могли б проводити спеціальні аналітичні центри при банках. Через великі фінансові затрати на такі структурні перетворення спроможні не всі банки. Тому доречною була б співпраця страхових компаній та агропідприємств або навіть їхня інтеграція. Саме відсутність агрострахування для багатьох компаній та фінансових інститутів, зокрема банків, є стримуючим фактором при кредитуванні аграріїв.

Страхування врожаю дозволяє вирішити головні проблеми агрофінансування: погодні та інші ризики, які ведуть до зменшення врожаю або повного його зниження. Досвід групи «Креді Агриколь Банку» підтверджує ефективність запровадження інноваційної комплексної програми, яку банк розробив спільно з IFC (Міжнародна фінансова корпорація), «Сингентою» та «АХАСтрахуванням». Вона дозволяє розширити доступ аграріїв до фінансування та сприяє активному використанню агрострахування у нашій країні. У рамках цієї програми «Креді Агриколь Банк» та компанія «Сингента» надають аграріям фінансування, а компанія «АХАСтрахування» страхує майбутній урожай, який забезпечує кредитні зобов'язання клієнта.

Агровиробники можуть застрахувати також посіви озимої пшениці та кукурудзи. У пілотному проєкті, який стартував у вересні 2016 року взяли участь Полтавська, Черкаська та Вінницька області. Крім того, «Креді Агриколь Банк» та компанія «Сингента» покривають 50% витрат аграріїв на оплату страхової премії, що мінімізує ризики як для клієнта, так і для банку. Практика запровадження цього комплексного продукту буде сприяти збільшенню обсягів фінансування українських агровиробників.

Одним із пріоритетних напрямків розвитку аграрної сфери, зокрема підвищення рентабельності, є збільшення державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та продовження практики застосування інвестиційного податкового кредиту як виду дотації, що значно покращило б виробничу діяльність аграрних підприємств, зокрема в розрізі рентабельності, як комплексного показника ефективності ведення господарства і сприяло б зміцненню конкурентоспроможності сільського господарства як на внутрішньому, так і на зовнішньому аграрному ринку.

До спеціальних пропозицій банків для аграріїв, на які необхідно звернути увагу, відносяться вексельне фінансування за допомогою авалювання векселів, форвард, лізинг, акредитивні операції тощо.

При цьому агровиробникам надається можливість придбати товари у компанії-партнера банку на умовах відстрочки платежу, але сплативши в кілька разів меншу ціну за бажане фінансування, ніж ставка за банківським кредитом. Такі пропозиції на сьогодні (2015 р.) є в ПАТ «ПУМБ», ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» та у ПАТ «Креді Агриколь Банк». Серед спеціальних програм для аграріїв можна також виділити фінансування будівництва елеваторних комплексів, інші партнерські програми кредитування для аграрних товаровиробників (придбання техніки, поповнення обігових коштів та ін.). Ці банківські продукти широко представлені у ПАТ «Райффайзен Банк Аваль». Все частіше обов'язковою умовою отримання банківського кредиту підприємством АПК є обов'язкове використання так званих «пакетних послуг», до яких, зокрема, належить відкриття поточного рахунку та переведення

розрахунків повністю або частково в банк, що надає кредит, відкриття депозиту, зарплатний проект та ін.

Акцентуємо увагу, що банки з особливою обережністю ставляться до довгострокового кредитування аграріїв. Це підтверджується, окрім статистичних показників, малим асортиментом інвестиційних програм.

До основних причин гальмування динамічного зростання довгострокових кредитних вкладень необхідно віднести нестабільний фінансовий стан аграрних підприємств; недостатнє правове регулювання відносин, пов'язаних із забезпеченням кредитів; високі відсоткові ставки. Перелічені фактори призвели до того, що лише незначна частина банків здійснює довгострокове кредитування підприємств АПК на досить жорстких умовах [2].

Вагомою причиною відмови банків у кредитуванні сільськогосподарських виробників є відсутність ліквідної застави, яка, на жаль, є застарілою, або не перебуває у власності підприємства (більшість аграріїв працюють на орендованих землях). Ще в 2012 році Верховною Радою було ухвалено закон про запровадження такого інструмента, як аграрні розписки, які аграрії змогли б надавати банкам для забезпечення по кредитах. Однак цей інструмент реально запрацював тільки лише у 2015 році, коли у Полтавській області реалізовувався пілотний проект та було видано 10 аграрних розписок на 40 млн. грн., а ще 50 агророзписок на 120 млн. грн. було видано в 2016 році. Але нещодавно Національний банк своєю постановою № 351 від 30.06.2016р. прирівняв кредити, забезпечені розписками, до незабезпечених, тим самим створив велику перешкоду для розвитку такого вигідного інструменту фінансування, тому що банкам потрібно було перерахувати інший розмір кредитного ризику за новими вимогами. На нашу думку, аграрні розписки повинні покращити доступ до фінансових та матеріально-технічних ресурсів для малих і середніх сільгоспвиробників. Такий актуальний інструмент, особливо у світлі валютних ризиків, дозволить розділити їх на постачальників та аграріїв, щоб вони могли проходити їх із мінімальними втратами у кризові періоди.

В Україні треба ще багато зробити у сфері інвестицій. Разом з тим можна очікувати, що багато потенційних інвесторів будуть готові до посилення своєї діяльності в Україні, якщо процес реформ активно продовжуватиметься і якщо буде видно, що Уряд України оперативно й цілеспрямовано працює над усуненням існуючих перешкод[7]. В контексті цього ми розглядаємо проведення активної державної політики зі стимулювання розвитку інвестиційної діяльності банків, спрямованої на підтримку агровиробників, вдосконалення податкового, митного, земельного, корпоративного законодавства, забезпечення стабільності і передбачуваності правового поля, перетворення фондового ринку в ефективний механізм заощаджень суб'єктів агропромислового сектору.

Висновки. Аналіз обсягів залучених інвестиційних ресурсів дає підстави стверджувати, що з поступовим збільшенням обсягів наданих банками кредитів спостерігається підвищення індексу сільськогосподарської продукції та прибутковості (рентабельності) підприємств. Але вплив таких макроекономічних факторів, як інфляція, валютні коливання, рівень безробіття, рівень закупівельних цін на сировину та логістику збільшують собівартість і тим самим знижують рентабельність сільськогосподарської галузі. Для того, щоб наша країна була потужною сільськогосподарською державою, потрібно підтримувати та розвивати нові методи фінансування агропідприємств. Трансформаційні процеси, які розвиваються на фінансовому ринку стосовно інвестиційного кредитування, сприяють економічному зростанню України. Подальших досліджень потребують інноваційні заходи щодо мінімізації витрат на собівартість виготовлення сільгосппродукції та мінімізації ризиків при її реалізації на світових ринках.

Список використаних джерел

1. Березовик В. М. Кредитні відносини банків з агропромисловим комплексом України / В.М. Березовик // Економіка України. – 2003. – № 1. – С. 18–23.
2. Ісаян А. М. Ризики при кредитуванні підприємств АПК та інструменти

їх мінімізації / А. М. Ісаян // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2012. – № 2. – С. 29–33.

3. Малій О.Г. Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал : [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/kredituvannya-agrovirobnictva-tendencii-ta-efektivnist.html>

4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс].- Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України: [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

6. Пересада А.А. Проектне фінансування: Підручник. – А.А. Пересада, Т.В. Майорова, О.О. Ляхова – К.: КНЕУ, 2005. – 736 с.

7. Пересада А. А. Інвестиційний аналіз : підручник / А. А. Пересада, Ю. М. Коваленко, С. В. Онікієнко. – К. : КНЕУ, 2013. – 485 с.

8. Шанін О. В. Тенденції формування фінансово-економічної результативності аграрних формувань України / О. В. Шанін// Економічний аналіз. – 2015 рік. – Т. 20.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/fox/Downloads/ecan_2015_20_14%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/fox/Downloads/ecan_2015_20_14%20(1).pdf)

Калита Тетяна Анатоліївна - асистент кафедри фінансових ринків Університету державної фіскальної служби, м. Ірпінь